

CZU: 338.48:339.923:061.1EU

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5094979>

IMPACTUL TURISMULUI ASUPRA ECONOMIEI UNIUNII EUROPENE ÎN PERIOADA PREPANDEMICĂ

Veaceslav BÂRDAN, Alexandru SCUTARU*

**Universitatea Tehnică a Moldovei
Universitatea de Stat din Moldova*

Uniunea Europeană (UE) reprezintă una dintre cele mai dinamice și atractive regiuni turistice ale lumii cu cele mai mari fluxuri de turiști înregistrate la nivel mondial. Activitatea turistică are un impact extrem de puternic asupra economiilor unor state (de exemplu: Spania, Franța, Italia) cu ponderi însemnate în PIB-urile naționale cuprinse între 11 și 15%. Dat fiind faptul că această activitate este cea mai afectată de urmările crizei economice provocate de pandemia de COVID-19, evoluția ulterioară se va baza pe o nouă arhitectură de tipuri de relații economice, lumea fiind conștientă de faptul că businessul nu se va mai face ca mai înainte. În articol este analizată statistica economiei turismului din UE la care s-a ajuns, altfel spus, linia de start pentru un nou tip de relații, a căror relansare depinde de abilitățile manageriale, marketologice și logistice etc., pe care le vor utiliza guvernele naționale, precum și autoritățile centrale comunitare. Situația incertă și imprevizibilă impune autoritățile de diferit nivel să recurgă la cele mai neordinare, diverse și, uneori, nepopulare metode. Complexitatea acestor măsuri întreprinse se bazează pe prevederile politicii comunitare în domeniul turismului și pe Strategia europeană pentru ocuparea forței de muncă a UE. Sunt examinate și unele acțiuni și scenarii pe care încearcă să le implementeze la moment guvernele unor state, făcând anumite estimări și prognoze.

Cuvinte-cheie: turism internațional, personal angajat în turism, sosiri turistice, încasări turistice.

THE IMPACT OF TOURISM ON THE EUROPEAN UNION'S ECONOMY IN THE PREPANDEMIC PERIOD

The European Union (EU) is one of the most dynamic and attractive tourist regions in the world with the highest flows of tourists in the world. Tourism activity has an extremely strong impact on the economies of some countries (for example: Spain, France, Italy) with significant shares in national GDPs ranging between 11-15%. Given that this activity is the most affected by the consequences of the economic crisis caused by the COVID-19 pandemic, the subsequent evolution will be based on a new architecture of types of economic relations, the world being aware that business will no longer be before. The article analyses the statistics of the EU tourism economy, which is, in other words, the starting line for a new type of relationship, the relaunch of which depends on managerial, market and logistics skills, etc. which will be used by national governments as well as the central Community authorities. The uncertain and unpredictable situation requires authorities of different levels to resort to the most unusual, diverse and sometimes unpopular methods. The complexity of these measures is also based on the provisions of the Community's tourism policy and the European Employment Strategy of the EU. It also examines some actions and scenarios that are currently being implemented by some state governments, making certain estimates and forecasts.

Keywords: international tourism, staff employed in tourism, tourist arrivals, tourism returns.

Introducere

Activitatea turistică din primele decenii ale secolului al XXI-lea a cunoscut o ascensiune fără precedent în întreaga lume. Momentul de „cotitură” a acestei evoluții a reprezentat-o criza pandemică ce s-a reflectat în crize economice, financiare și sociale. Situația creată mobilizează eforturi și resurse enorme de ordin administrativ, financiar și logistic la scară globală. În această perioadă de declin omenirea conceptualizează noi modele de afaceri în sfera turismului. Noile modele urmează să preia experiențele trecutului și să fie completate cu elemente novative. Mai jos se prezintă o scurtă analiză a stării de lucruri în turismul din UE de până la debutul pandemiei, care va reprezenta un nou punct de resetare a tuturor activităților din sfera turismului.

Metodologia cercetării

În procesul cercetării s-a aplicat metoda universală a dialecticii și procedeele acesteia: inducția și deducția, analiza și sinteza, abstracția științifică, analogia, compararea, corelarea etc. Pentru studierea impactului turismului asupra economiei Uniunii Europene în perioada prepandeemică a fost folosită metoda analizei și sintezei în scopul evidențierii evoluției activității turistice în UE. A fost folosită metoda teoretică în vederea stabilirii impactului turismului asupra economiilor statelor europene.

Turismul reprezintă una dintre ramurile de bază ale economiei mondiale. În economiile statelor înalt dezvoltate turismul face parte din prioritățile de bază în dezvoltarea economică ținându-se cont de ultimele crize economice [1]. În prezent Uniunea Europeană este regiunea cu turismul cel mai bine dezvoltat din lume, pe acest continent aflându-se statele-lider după numărul de sosiri turistice, venituri din turism, pondere în PIB etc. Sectorul turistic exercită un impact pozitiv asupra economiei europene, contribuind direct la PIB-ul comunitar cu 782 miliarde de euro [2].

Europa este destinația turistică favorită la nivel mondial. Turismul deține un rol esențial în dezvoltarea multor regiuni europene, în special a regiunilor mai puțin dezvoltate.

Sectorul turismului, în accepția sa clasică (de furnizor tradițional de servicii de călătorie și turistice), cuprinde în UE cca 3 milioane de întreprinderi, în special întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri), care oferă locuri de muncă unui număr de aproximativ 12,3 milioane de persoane. Astfel, una din zece întreprinderi din sectorul întreprinderilor nefinanciare europene își desfășurau activitatea în industria turismului. În 2018, sectorul călătoriilor și al turismului a contribuit în mod direct cu 3,9% la PIB-ul UE, iar 5,1% din populația activă lucra în acest sector. De asemenea, angajații întreprinderilor din sectoarele cu activități legate de turism au reprezentat 9,5% din persoanele angajate în totalitatea sectoarelor nefinanciare ale economiei și 21,7% din persoanele angajate în sectorul serviciilor. Ponderile sectoarelor turistice în cifra de afaceri totală și în valoarea adăugată la costul factorilor au fost relativ mai reduse, sectoarele turistice reprezentând 3,9% din cifra de afaceri și 5,8% din valoarea adăugată a sectoarelor nefinanciare ale economiei. Având în vedere legăturile strânse ale turismului cu alte sectoare economice, contribuția sectorului turismului este chiar mai mare – 10,3% din produsul intern brut și 11,7% din totalul locurilor de muncă, adică 27,3 milioane de lucrători [3]. Cele mai mari contribuții le are turismul în economiile Spaniei și Italiei, respectiv 14% și 13% din PIB-ul național; la fel sunt dependente de turism Grecia și Franța [4, p.973].

În 2017, turismul internațional la nivel mondial a înregistrat 1,32 miliarde de sosiri (+7%), dintre care 671 milioane în Europa, adică 51% din total (+8%). În plus, un studiu prospectiv pe termen lung al Organizației Mondiale a Turismului (OMT) prevede pentru anul 2030 o creștere mai modestă a turismului în Europa, estimată la 744 milioane de turiști (+1,8%), adică 41,1% din totalul de la nivel mondial. Țările UE pot oferi cazare pentru peste 30 milioane de turiști.

În 2018, țările europene au încasat de la turiști 494,3 miliarde de dolari, în creștere de la 455 miliarde în anul precedent [2]. Balanța de plăți în turismul UE este pozitiv cu peste 30 miliarde de dolari.

Europa rămâne cel mai atractiv continent pentru turiști. În anul 2019 țările UE au fost vizitate de 745,2 milioane de oameni, ceea ce este mai mult decât în anul precedent – 716,4 milioane [2].

Eurostat raportează că în 2017 peste 13 milioane de persoane din UE au fost angajate în activități economice legate de turism. Aproape 8 milioane dintre ele au lucrat în industria alimentară, iar 2 milioane în sectorul transporturilor.

Trei industrii care sunt aproape în întregime dependente de turism (cazare, agenții de turism / operatorii de turism și transportul aerian) au angajat 3,6 milioane de persoane în UE.

Industria turismului a devenit principalul loc de muncă pentru femei. În comparație cu economia afacerilor nefinanciare, unde 36% din angajați sunt femei, în industriile turistice forța de muncă feminină include o proporție mai mare – 59%.

Ponderea lucrătorilor angajași part-time în industria turismului (24%) este semnificativ mai mare decât rata globală de ocupare de 17% și este comparabilă cu indicatorul de 22% pentru sectorul serviciilor în ansamblu.

În sfera turismului, lucrătorii cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani reprezintă 13%, comparativ cu 9% în servicii sau în economia afacerilor nefinanciare. Industria turismului are o forță de muncă deosebit de tânără, deoarece această industrie facilitează intrarea pe piața muncii. În Irlanda, Olanda, Danemarca și în Regatul Unit proporția persoanelor cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani ocupate în turism depășește 20%, iar în toate cele patru țări această pondere este semnificativ mai mare decât ponderea constatată în economie per ansamblu.

Aproape fiecare a șasea persoană angajată în turism este cetățean străin. În medie, cetățenii străini reprezintă 16% din forța de muncă din industria turismului (9% din alte state membre ale UE și 7% din țările terțe). În economia generală a afacerilor nefinanciare ponderea cetățenilor străini este de 9%.

Probabilitatea de a lucra temporar în turism este semnificativ mai mare decât în economia generală a afacerilor nefinanciare – 23% față de 14% din cei angajați.

De asemenea, probabilitatea ca un angajat să rămână în postura actuală mai puțin de un an este, de asemenea, semnificativ mai mare în turism decât în economia nefinanciară în ansamblu – 23% față de 15%. Toate datele sunt pentru 2017.

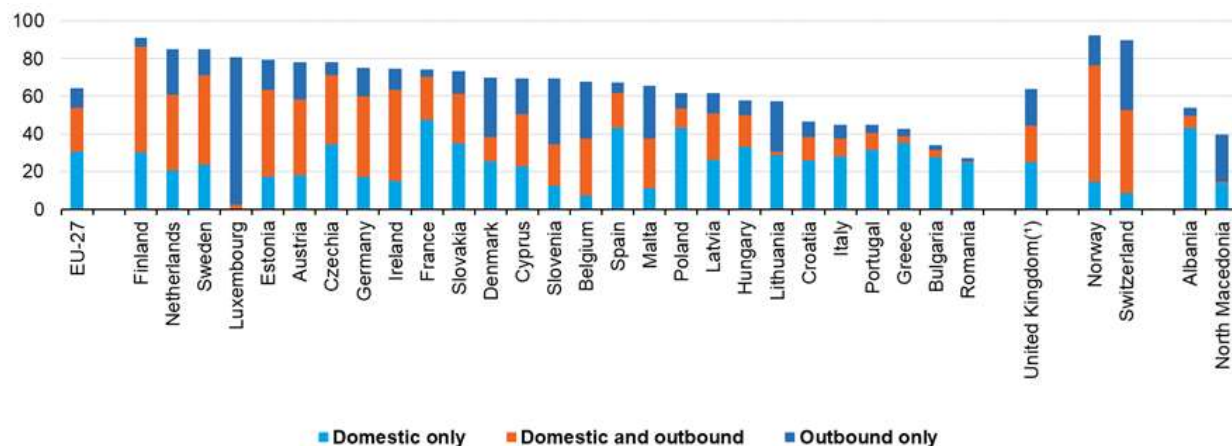

Fig.1. Ponderea populației UE (cu vârsta de 15 ani și peste) care participă la turism după destinație, 2018 (%).

Sursa: Eurostat

În anul 2018 în UE-28 au existat peste 684 700 de unități de cazare turistice active, care împreună au asigurat peste 28,3 milioane de locuri cazare. Peste o treime (36,1%) din toate locurile de cazare din UE-27 au fost concentrate în doar două dintre statele membre ale UE, și anume – în Italia și Franța (câte 5,1 milioane de locuri de cazare), urmate de Spania și Germania (3,6 și respectiv 3,5 milioane de locuri de cazare) [5].

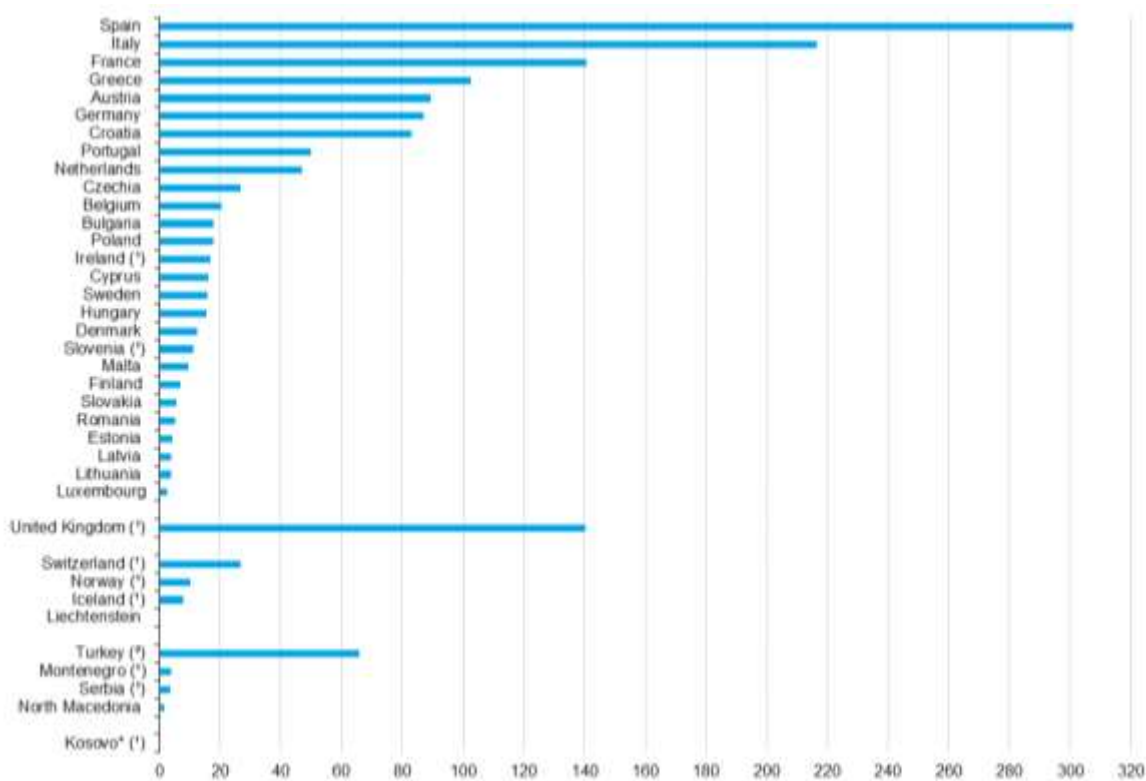

Fig.2. Destinații turistice – nopți petrecute în structuri de cazare turistică, 2018 (milioane de nopți petrecute în țara respectivă de către nerezidenți).

Sursa: Eurostat

În ultimii ani, numărul de nopți petrecute în unitățile de cazare turistică a arătat, în general, o tendință ascendentă. Cu toate acestea, a existat o scădere de scurtă durată a numărului de nopți petrecute în unități de cazare turistică în 2008 și 2009 ca urmare a crizei financiare și economice: numărul de nopți turistice în UE-27 a scăzut cu 0,2% în 2008 și cu încă 2,8% în 2009. Din 2010, numărul de nopți petrecute în structurile de cazare a început să-și revină și a atins un vârf de 3,26 miliarde de nopți în 2019 [2] în creștere față de 2018, când s-au înregistrat 2,8 miliarde de nopți [5].

În 2018 principala destinație turistică din UE pentru nerezidenți (persoane care călătoresc în afara țării lor) a fost Spania, cu 301 milioane de nopți petrecute în structuri de cazare turistică, reprezentând 22,6% din totalul pentru UE-27, urmată de Italia, Franța și Grecia.

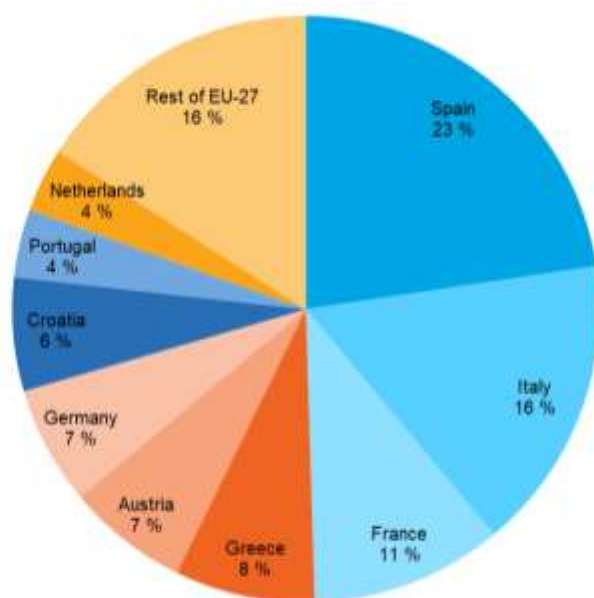

Fig.3. Procentul nopților petrecute în structuri de cazare turistică din UE-27 de către turiști care călătoresc în afara țării lor de reședință, 2018 (% din toate nopțile petrecute în structuri de cazare turistică din UE-27).

Sursa: Eurostat

Din perspectivă europeană, politica în domeniul turismului contribuie, de asemenea, la îndeplinirea obiectivelor politice generale în domeniul ocupării forței de muncă și al creșterii economice. În plus, importanța dimensiunii de mediu a turismului va crește în timp. Acest lucru se reflectă deja în proiectele privind turismul sustenabil, responsabil și etic. Recent, Parlamentul European a publicat un studiu intitulat „Overtourism: impact and possible policy responses” (Turismul excesiv: impact și posibile măsuri politice de răspuns).

Dacă analizăm numărul de nopți petrecute în instituțiile de cazare turistică din UE în perioada de douăsprezece luni din ianuarie până în decembrie 2018, acesta a ajuns la peste 3,1 miliarde, în creștere cu 2,4% față de 2017.

Creșterea a fost înregistrată în toate lunile – din ianuarie până în decembrie 2018, comparativ cu aceleași luni din 2017, excepție făcând lunile aprilie (-8,1%) și iulie (-0,5%). O creștere (+8,9%) a fost înregistrată în martie. Căderea din aprilie (-8,1%) este condiționată parțial de sărbătorile de Paște; pentru majoritatea țărilor, cazările au scăzut la sfârșitul lunii martie în 2018, în timp ce în 2017 au scăzut la mijlocul lunii aprilie.

Majoritatea înnoptărilor turiștilor au fost în țări precum Spania (467,506 mil.), Franța (442,746 mil.), Italia (430,294 mil.), Germania (419,461 mil.), Marea Britanie (353,783 mil.), Austria (125,229 mil.), Olanda (116,880 mil.), Grecia (111,840 mil.).

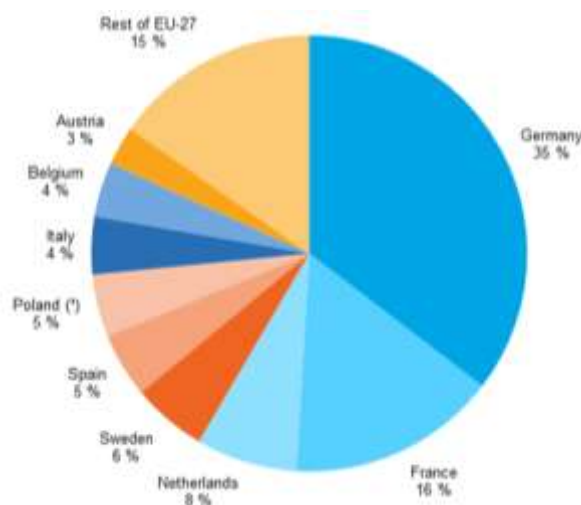

Fig.4. Procentul nopților petrecute în vacanțe în străinătate de către europeni, în funcție de țara de reședință a turistului, 2018 (% din nopțile petrecute în străinătate de către rezidenți din UE-27).

Sursa: Eurostat

În pofida ratelor de creștere mai mici decât în anii precedenți, în 2018 nerezidenții și rezidenții au petrecut mai multe nopți în hotelurile turistice din UE-28 comparativ cu 2017 (+2,6% și, respectiv, +2,2%).

Creșterea numărului de nopți nerezidente la nivelul UE s-a constatat în majoritatea statelor membre ale UE pentru care sunt disponibile date. Letonia, Belgia și Lituania au înregistrat cea mai mare creștere (+9,9%, +9,0% și, respectiv, +8,4%), în timp ce scăderi au fost raportate de Luxemburg (-4,6%) și Spania (-1,4%).

Numărul de nopți petrecute de rezidenți a crescut în toate statele membre, în afară de trei, din toate cele 27 de state membre. Cele mai mari creșteri s-au înregistrat în Cipru (+11,0%), în timp ce Grecia, Luxemburgul și Regatul Unit au raportat scăderi de -6,9%, -5,4% și, respectiv de -0,7% [5]. Cu toate acestea, Ciprul are cea mai mare rată de completare a hotelurilor [2].

Dezvoltarea turismului prin Fondurile Structurale

Deși inițial s-au aflat în serviciul politicii de coeziune economică și socială al UE, Fondurile Structurale oferă și posibilități de finanțare a proiectelor din turism. Dezvoltarea turismului se află pe o listă a Fondului European de Dezvoltare Regională, Coeziunea Teritorială având prioritate, astfel încât să poată fi oferit un suport financiar semnificativ.

În regiunile slab dezvoltate sau care se confruntă cu dificultăți structurale, Fondurile Structurale joacă un rol important în proiectele de finanțare care vizează dezvoltarea turismului.

Totuși, există și un revers al medaliei reflectat de lipsa mijloacelor bănești ale statelor sau ale guvernelor locale pentru cofinanțare, precum și cunoștințe insuficiente pentru realizarea unor proiecte de dezvoltare.

Experții menționează că închiderea frontierelor UE pentru intrarea străinilor, precum și blocarea traficului în țările UE ca urmare a pandemiei de COVID-19, distruge industria turismului. Europa se confruntă cu un șoc economic și cu o criză foarte gravă, care n-a mai fost din 1929. Pandemia va reduce veniturile din hoteluri și restaurante cu 50%, agențiile de turism vor pierde până la 70% din veniturile lor, iar liniile de croazieră și companiile aeriene vor pierde până la 90%. La nivel mondial vor fi pierdute 50 milioane de locuri de muncă, dintre care 7 milioane sunt în Europa.

Măsuri de susținere a turismului

În ultimele decenii turismul aducea statelor membre ale UE 400 miliarde de euro anual. Sectorul hotelier în UE a adus în anul 2019 venituri în sumă de 102,33 miliarde de dolari [2]. În urma crizei economice provocate de pandemie Comisia Europeană a prezentat în aprilie 2020 un Raportul numit „Planul Marshall” pentru scoaterea turismului european din criză. Comisia Europeană menționează că activitatea de turism din UE este reprezentată de 3 milioane de întreprinderi, dintre care 90% sunt mici sau mijlocii. Pe termen scurt, acestea trebuie ajutate să supraviețuiască, iar pe termen mediu va trebui început reformarea sectorului turistic. În special, împreună cu băncile din toată Europa, vor fi alocate aproximativ 8 miliarde de euro pentru a ajuta 100 000 de IMM-uri.

De asemenea, se discută despre utilizarea extinsă a fondurilor structurale ale UE pentru a sprijini industria

turismului. Va fi finanțată dezvoltarea de sisteme inteligente care să contribuie la limitarea pandemiei și la dezvoltarea sectorului turistic. În plus, TVA în turism poate fi redus la zero pe tot parcursul anului 2021.

În total, potrivit Comisiei Europene, pentru a sprijini industria turismului, pentru relansarea afacerilor vor fi alocate 375 miliarde de euro, inclusiv 255 miliarde – guvernelor și 120 miliarde – antreprenorilor.

Membrii Grupului de lucru pentru turism din Parlamentul European reiterează faptul că sectorul turismului are nevoie de coordonare la nivelul UE și de sprijin substanțial pentru a oferi sectorului șansa de a supraviețui.

Comitetul pentru transport și turism în cadrul unei ședințe a făcut un bilanț al situației grave în care se află sectorul, a discutat modalități de depășire a acestei crize fără precedent.

Eurodeputații au publicat după reuniune o declarație comună, în care au remarcat că reprezentanții sectorului turismului sunt dezamăgiți, deoarece UE a făcut prea puțin pentru a-i ajuta: „Au trecut mai mult de șase luni în această situație de urgență, dar în UE încă nu există criterii comune pentru a face față pandemiei și a trăi cu ea: nu există protocoale universale de igienă și sănătate, nu există reguli comune de testare sau metode pentru evaluarea riscurilor principiului libertății de mișcare”.

Chiar și atunci când călătoria este parțial posibilă, gama largă de reguli o face extrem de dificilă. Oamenii sunt confuzi și nu au nicio garanție că excursiile planificate vor avea loc și vor fi realizate.

Sectorul turismului, care angajează 22 milioane de oameni în Europa, se află în pragul colapsului. Aceasta este o amenințare semnificativă: în funcție de țară, turismul reprezintă de la 4,3% până la 25% din PIB. Acum este clar că sute de mii de întreprinderi mici și mijlocii nu vor supraviețui până la sfârșitul acestui an.

Încă nu este clar ce instrument de gestionare a crizelor poate fi utilizat de sectorul turistic, altul decât Instrumentul european de asistență temporară pentru a reduce riscul de șomaj în situații de urgență (SURE).

Deputații au insistat asupra unei acțiuni concrete imediate din partea Comisiei Europene și a statelor membre. Este necesar un mecanism bine definit de gestionare a crizelor; sectorul luptă pentru supraviețuire.

Comisia consideră că sectorul turismului are nevoie urgentă de:

- sprijin financiar direct și punctat;
- criterii coerente și transparente pentru evaluarea riscurilor în UE;
- coordonarea de către UE a restricțiilor de călătorie, a protocoalelor de igienă și sănătate;
- o cale clară către o politică comună a UE privind turismul durabil.

S-a propus ca UE să prezinte o strategie pentru un turism durabil și să evidențieze o linie separată în următorul buget pe termen lung al UE pentru a sprijini ramura. O linie bugetară de 300 milioane de euro pentru a implementa o viziune comună a turismului durabil în următorii șapte ani nu este mare. Este foarte important de a se asigura că acest sector al economiei are șansa de a reveni după luni de stagnare.

Comisia Europeană a propus introducerea unui sistem unificat de restricții de călătorie în UE pe fundalul pandemiei de coronavirus. De exemplu, țările UE pot adopta un sistem comun de „semafor” pentru a facilita călătoriile în interiorul comunității.

Potrivit comisariatului european pentru afaceri interne Ilva Johansson, „cacofonia normelor naționale din UE a devenit o povară excesivă”, împiedicând libera circulație în Europa.

UE propune rezolvarea acestei probleme prin introducerea unui sistem „semafor”, în care țările vor fi împărțite în trei grupe principale în funcție de numărul de cazuri noi de COVID-19 la 100 mii populație în ultimele 14 zile.

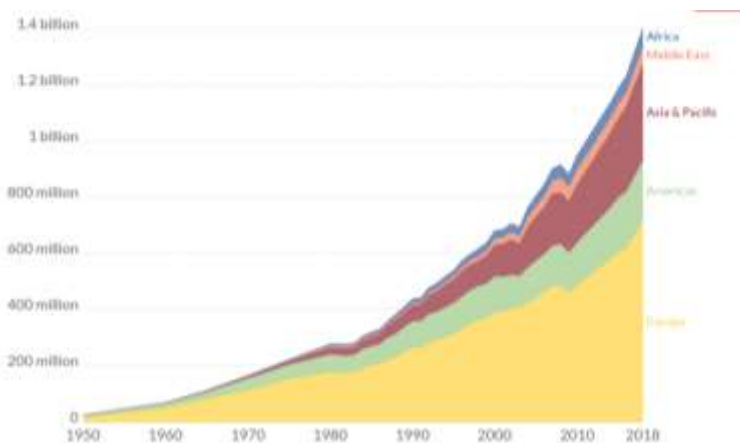

Fig.5. Numărul de sosiri turistice pe regiuni ale lumii în 2018.

Sursa: United Nations World Tourism Organisation. World Tourism Barometer (2019).

Pentru anul 2019, statistica UNWTO privind sosirile turistice scot în evidență următorii lideri: Franța (90,2 mil.), Spania (83,8 mil.), Italia (52,5 mil.), Germania (39,4 mil.) [6].

Vor fi „colorate” în *verde* zonele în care numărul de cazuri noi la 100 mii populație în două săptămâni va fi mai mic de 25, iar proporția testelor pozitive va fi sub trei procente.

În *portocaliu* – regiuni în care numărul de cazuri noi este mai mic de 50, dar proporția testelor pozitive este mai mare de trei procente, sau invers – cazuri noi de la 25 la 150, cu proporția testelor pozitive sub nivelul stabilit.

Cu *roșu* vor fi marcate țările în care există mai mult de 50 de cazuri noi de infecție și proporția testelor pozitive este mai mare de trei la sută, sau numărul de cazuri noi depășește 150 la 100 mii populație în ultimele 14 zile.

Va exista și o zonă „*gri*”: această culoare va marca teritoriile în care s-au efectuat mai puțin de 250 de teste la 100 000 din populație sau dacă nu există suficiente informații despre numărul de teste și de cazuri noi.

Nu sunt oferite restricții de intrare și circulație pentru călătorii din zonele verzi sau portocalii. Dacă este necesar, țările UE pot introduce o condiție pentru ca persoanele care se deplasează din regiunea „portocalie” să fie supuse unui test COVID-19 înainte de plecare sau la sosire.

Carantina sau analiza vor fi obligatorii pentru cei care se întorc acasă din zonele „roșu” și „gri”. Țărilor UE li se recomandă să se abțină de la interzicerea directă a turiștilor care sosesc din aceste două zone.

Concluzii

Condițiile de pandemie au dus la revizuirea tuturor modelelor de afaceri, inclusiv în domeniul turismului, prin creșterea prezenței în mediul on-line, valorificarea mai intensă a potențialului turistic național, în urma restrângerii activităților de transport. Evoluția de mai departe a activităților turistice va depinde, probabil, de vaccinarea în masă a populației din întreaga lume. Credem că acea multitudine de softuri și instrumente digitale create de omenire, menite de a se efectua vizite virtuale la obiectivele turistice, nu sunt în stare să substituie acele emoții pe care le trăiește turistul vizitând diferite edificii sau locuri pitorești. Cu toate acestea, urmare a tuturor eforturilor, suntem siguri că omenirea va găsi, ca de fiecare dată, soluții inteligente pentru depășirea crizelor din domeniul turismului, făcând această activitate și mai interesantă, atractivă și eficientă.

Referințe:

1. АЛЕКСАНДРОВА, Е.Н., ПАНОВА, И.А., ЛОБКИН, Д.А. Факторы и направления развития международного туризма: ориентиры для государственной политики. В: *Теория и практика общественного развития*, 2012, №2, с.292-295.
2. <https://www.statista.com/topics/3848/travel-and-tourism-in-europe/> [Accesat: 23.11.2020].
3. <https://www.europarl.europa.eu> [Accesat: 14.10.2020].
4. БОЛДЫРЕВА, С.Б. Влияние туризма на социально-экономическое развитие региона: обобщение российского и зарубежного опыта. В: *Региональная экономика: теория и практика*, 2018, т.16, вып.5, с.972-988.
5. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics> [Accesat: 13.11.2020].
6. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421152> [Accesat: 14.11.2020].

Date despre autor:

Veaceslav BÂRDAN, doctor, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei.

E-mail: veaceslav.bardan@tem.utm.md

ORCID: 0000-0001-8233-0959

Alexandru SCUTARU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: alexandruscutaru1965@yahoo.com

Prezentat la 15.12.2020